

In tram 81 zat zijn moeder. Jonathan had haar niet zien instappen, opeens zat ze daar, aan de overkant van het gangpad, op een van die banken die met hun rug naar het raam stonden, ingeklemd tussen twee andere passagiers. Ze was al vier jaar dood en zag eruit alsof ze zware jaren achter de rug had. Ze droeg een paarse muts en wierp ontevreden blikken om zich heen, met karikaturaal neergetrokken mondhoeken. Er sprak stuurse haat uit haar blik, de haat van iemand die zich te goed voelt voor haar omgeving maar zich tegelijkertijd tot die omgeving veroordeeld weet. Behalve die paarse muts droeg ze een legerjas, een spijkerbroek en lompe zwarte schoenen, alsof ze haar in een tweedehandszaak hadden aangekleed. Jonathan probeerde haar blik te vangen, om haar te laten weten dat hij hier zat, dat hij haar zag, maar ze keek dwars door hem heen, zonder enig blijk van herkenning.

De volle tram schokte van halte naar halte. Buiten regende het, er stroomde water langs het raam, in de tram druppelde het hier en daar van jassen. Sommige passagiers moesten blijven staan, maar Jonathan stond zijn stoel niet af, hij kwam net van de brug, hij mocht blijven zitten van zichzelf. Zo nu en dan werd hem het zicht op zijn moeder

ontnomen. Je zou denken dat zo'n tram overzichtelijk was, rechttoe rechtaan, maar door de bij elke bocht zwenkende segmenten en de rijen glanzende stangen tussen vloer en plafond waarvan het perspectief bij elke zwenking verschoof was het toch een rommelige toestand.

Opeens was de plek van zijn moeder leeg. De tram stopte, Jonathan zag haar parse muts nog net verdwijnen, op weg naar de verder weg gelegen deuren – alsof ze niet wilde uitstappen bij de deuren waar hij vlakbij zat. Hij bleef zitten tot de tram weer optrok, pas toen besepte hij dat ze hem inderdaad niet had herkend, en geen wonder, na al die jaren.

Twee haltes verder moest hij er zelf uit. Hij zette zijn kraag op tegen de regen en keek een paar keer om, alsof hij hoopte haar nog ergens te zien, maar dat kon niet, waarom zou ze nadat ze was uitgestapt door zijn gelopen in de rijrichting van de tram? Nergens een parse muts te zien. Toen hij een paar straten verder was, hield het op met regenen en brak de zon door. Hij sloeg een paar hoeken om en stak het kleine vierkante plein over. In het lege bekken van de fontein lag natgeregend vuil. Aan de overkant van het plein belde hij aan bij nummer 14. De deur was van witte kunststof. Hij duwde hem open en stak met twee stappen het kleine halletje over. De deur van de receptie zat niet op slot. De ruimte was zo klein dat hij meteen na binnenkomst voor de balie stond.

'Ik wil meneer Wildervanck spreken.' Ooit had hij geweten hoe de vrouw achter de balie heette, Johanna, Jolanda, Jozefien – wie had hem dat verteld? Op de balie stond een bordje met een naam. *Jozefien Termate*. Niemand had hem haar naam verteld, wie zou de moeite ook nemen, hij had

bij eerdere bezoeken hetzelfde bordje zien staan.

Jozefien legde haar boek neer. ‘Meneer Wildervanck is er nog niet. Je had moeten bellen voor een afspraak, dat weet je toch? Ik zou je naar meneer Scherpenzeel kunnen sturen, maar die is er ook nog niet. Ben je al eens bij hem geweest?’

Jonathan schudde zijn hoofd. ‘Ik wil meneer Wildervanck spreken.’

‘Dan wachten we op Wildervanck,’ zei Jozefien. Ze wees op de stoel die in de hoek stond, tegen de balie aan, naast een halfdode plant in een pot van wit plastic. Jonathan ging zitten zonder zijn natte jas los te ritsen en sloeg zijn armen over elkaar.

Een uur later zat hij er nog.

‘Ik weet niet waar Wildervanck blijft,’ zei Jozefien terwijl ze opkeek uit haar boek. ‘Maar hij zal ongetwijfeld zo komen.’

‘Ik wacht wel,’ zei Jonathan. Wat had de vrouw op de brug gezegd? Zo lang geen geld, daar zou een mens toch gek van worden? Je hebt rechten en plichten, zorg nu eerst dat je krijgt waar je recht op hebt. Is er een kantoor? Ga daar dan heen, om mee te beginnen. Dat had ze gezegd. ‘En daarna een vak leren, iets met je handen, dat is altijd goed. Timmerman of zo. Elektricien. Loodgieter.’ Ze was al bijna doorgelopen, maar toen had ze nog gezegd: ‘Zelf heb ik ooit een vliegtuigje gebouwd. Mooiste tijd van mijn leven.’ En voor ze echt doorliep had ze naar hem geknip-oogd, alsof ze hem een geheim had verteld dat bij hem in goede handen was.

Wildervanck kwam steeds later op zijn werk. Toen het bijkantoor nog elders in de stad was gevestigd, kwam hij elke ochtend stipt om halfnegen binnen. Maar een halfjaar geleden veranderde alles toen het kantoor verhuisde naar de leegstaande ruimte op de begane grond van het gebouw waarin hij op de eerste etage een appartement bewoonde. Hij had niets geweten van verhuisplannen, ze waren hem van hogerhand meegedeeld; de werkzaamheden die sinds enige tijd pal onder zijn eigen woning plaatsvonden had hij uiteraard op geen enkele wijze met zijn werk in verband gebracht. Een uur later opstaan, nooit meer natgeregend aan de werkdag beginnen – er waren hem allerlei voordelen te binnen geschoten die direct met deze nieuwe situatie te maken hadden, hoewel het feitelijk bij deze twee bleef: later opstaan en droog binnenkomen.

Hij had er nooit aan kunnen wennen. Eén trap af, de voordeur uit, meteen weer naar binnen bij de deur direct daarnaast. Een lelijke deur dan ook nog, de witte kunststof paste op geen enkele manier bij de oude zandstenen gevel. De verbouwing van de nieuwe locatie had zo goedkoop mogelijk moeten, bijkantoren stonden blijkbaar niet in hoog aanzien bij de gemeente, ook niet als ze werden gevestigd in een appartementencomplex dat je met enige goede wil als ‘monumentaal’ kon omschrijven. Maar het uiterlijk van de deur was het onbelangrijkste element van deze situatie, daar ging het niet om, ook al was het deprimerend genoeg; het ging erom dat hij tussenruimte kwijt was geraakt en dat hij nu pas doorkreeg hoe belangrijk die was geweest.

Het was waar, als hij iets vergeten was, kon hij het ophalen en was hij binnen twee minuten terug; maar hoe vaak vergeet je nu werkelijk iets wat je meteen nodig hebt? Op de vorige locatie had hij de gewoonte om tussen de middag een broodje te eten in een lunchroom waar ze kranten hadden die hij kon doorbladeren. Als hij wilde kon hij nu thuis lunchen, maar waarom zou hij zijn routine veranderen? Gelukkig zat er ook hier een lunchroom om de hoek. Eén keer was hij onder werktijd naar boven gelopen om naar zijn eigen wc te gaan, dat was toen hij last van zijn ingewanden had. Het was een vreemd moment geweest, alsof hij een indringer in zijn eigen huis was. De trap, die hij altijd al licht hijgend nam omdat hij te zwaar was, kostte hem meer moeite dan anders, omdat hij zo min mogelijk geluid wilde maken. Afgezien van het licht in de wc had hij geen enkele lamp aangedaan, hoewel het een sombere dag was. Toen hij klaar was, had hij lang voor het raam gestaan en naar buiten gekeken, terwijl hij luisterde naar het geruis van de stortbak die zich vulde. Hij had naar het vierkante pleintje met de lege fontein gestaard dat al jaren zijn uitzicht vormde en dat nu ook het pleintje was waaraan hij werkte. Het zag er anders uit, omdat het op dit tijdstip op doordeweekse dagen jarenlang onbespied was geweest; het maakte een vermoeide indruk, vermoeid en een beetje stug, alsof het zich met lichte weerzin voor hem had gematerialiseerd. Toen het achter hem stil was geworden dacht hij: nu heeft de stortbak zich gevuld, misschien sprak hij die woorden wel hardop uit. Hij luisterde of hij beneden iets hoorde, maar er klonk geen geluid, hoeveel geluid kon Jozefien ook in haar eentje maken. Scherpenzeel was er toen nog niet, dat was weer een heel ander verhaal, hoe hij

had gedacht dat hij een jonge medewerker zou krijgen en dat ze hem toen iemand van zijn eigen leeftijd stuurden. Hij dacht met heimwee aan het oude bijkantoor, en aan de ochtenden waarop hij om kwart voor acht het pleintje was overgestoken om bij de tramhalte lijn 8r te nemen, die hem door brede winkelstraten halte na halte dichterbij zijn werk bracht, al met al een reis van vijfendertig, veertig minuten. Ooit had hij drie opeenvolgende ochtenden een man met een cowboyhoed zien instappen, steeds dezelfde man, en pas toen was het hem opgevallen dat hij eigenlijk nooit dezelfde mensen in de tram zag, niet omdat de tram elke dag op hetzelfde tijdstip weer andere mensen vervoerde, nam hij aan, maar omdat hij er niet op lette; hij keek liever naar buiten, zoals hij nu naar buiten keek, naar het pleintje waar hij aan woonde en werkte. Het liefst had hij het toilet nog eens doorgetrokken om voor een tweede keer naar het rustgevend, ruisende geluid van de stortbak te luisteren, maar in plaats daarvan liep hij naar beneden, waar zijn werk op hem wachtte.

De volgende dag was hij een uur eerder opgestaan, hij had de wekker er speciaal voor gezet. Na het ontbijt was hij de deur uit gegaan om met een lange omweg naar zijn werk te lopen. Toen hij het pleintje naderde was het alsof hij een ommetje had gemaakt en weer naar huis liep. Om het andere karakter van de wandeling te benadrukken passeerde hij de fontein langs de kant die hij anders nooit nam. De ochtend daarop was hij weer vroeg van huis vertrokken om met dezelfde omweg naar zijn werk te lopen, en sindsdien had hij het volgehouden om elke dag een wandeling van een halfuur van huis naar het bijkantoor te maken, ook wanneer het nog koud en donker was, ook wanneer het

met bakken tegelijk naar beneden kwam en er eindelijk weer eens wat water in het stenen bekken van de fontein stond. Tot hij op een vroege ochtend in een opwelling zijn fiets uit de berging haalde.

Hij was vroeger nooit op de fiets naar zijn werk gegaan omdat hij door drukke straten moest en automobilisten zich in deze stad niets gelegen lieten liggen aan de weinige fietsers die zich in het verkeer waagden. Maar nu kon hij zelf zijn route kiezen, hij kon zelfs elke dag een ander traject nemen. Dat deed hij dan ook. Na een paar weken had hij een kleine verzameling fietsroutes die elk zo'n halfuur duurden en die hem door verschillende wijken van de stad voerden.

Als trampassagier had hij, onderworpen aan de beslotenheid van het voertuig, vooral naar buiten gekeken. Als fietser was hij buiten en keek hij vooral naar binnen, naar de dikwijls nog verlichte woonkamers of keukens waarin gezinnen, bejaarden of alleenstaanden zich klaarmaakten voor de dag. Veel interieurs waren al roerloos en donker, verlaten door hun bewoners, maar gaandeweg had Wildervanck een aantal vensters verzameld die hij als vaste punten op zijn fietsroutes beschouwde. Hij begon mensen te herkennen, hij wist welk gezin voorbij de volgende bocht aan het ontbijt zou zitten; wanneer hij dit maar lang genoeg volhield, zou hij favoriete kledingstukken gaan herkennen en de kinderen zien opgroeien.

Gaandeweg werden zijn fietstochten langer. Hij ging niet eerder van huis, hij kwam steeds later op zijn werk. Jozefien had er nooit iets van gezegd, misschien dacht ze dat hij het eerste uur van de werkdag in een andere vestiging of bij een ander departement werkte, vandaar de fiets. Toen

Scherpenzeel erbij kwam, was Wildervancks ochtendlijke fietstocht naar zijn werk uitgerekt tot een lengte van anderhalf uur, maar ook Scherpenzeel zei er niets van, die wist niet beter dan dat het zo hoorde.

Wanneer Wildervanck bij het bijkantoor aankwam, ketende hij zijn fiets vast aan de dichtstbijzijnde lantaarnpaal, pas aan het einde van de werkdag zette hij hem in de berging. Soms gaf hij dan een klopje op het zadel en dacht hij: tot morgen. Hij merkte dat de trap naar boven hem steeds minder moeite kostte, het was nog goed voor zijn conditie ook, dat gefiets. Hij woog zich nooit, al was het alleen maar omdat hij geen weegschaal bezat, maar hij nam aan dat hij de nodige kilo's kwijtraakte. Geen overbodige luxe, dat hij te dik was wist hij zelf ook wel, dat hoefde niemand hem te vertellen. Maar daar was het hem niet om begonnen.

3

Jonathan stond op toen Wildervanck dan toch eindelijk binnenkwam en zijn hoofd om de deur van de receptie stak.

‘Daar hebben we Jonathan.’ Bleke huid, halflang vettig haar, oude kleren: Wildervanck had de jongen meteen herkend. ‘En wat brengt je vandaag naar deze contreien?’

De stemming die zijn ochtendlijke fietstocht hem bezorgd had, de koude tinteling van de zomerse regenbui, gevolgd door het troostende en verwarmende zonlicht dat zijn regenjas en zijn broek weer enigszins had gedroogd – weg was-ie. Niet alleen door Jonathan, moest hij toegeven,

misschien zelfs niet in de eerste plaats door Jonathan. Het kwam ook door de bedompte lucht van het kantoor, een benauwdheid die de lucht verdikte en de krappe ruimtes nog kleiner maakte, alsof de wanden zich naar elkaar toe bewogen en de van vochtkringen voorziene systeemplafonds traag naar beneden zakten.

‘Je kan zo binnen komen.’ Daarna begroette hij alsnog Jozefien, en worstelde zich naar zijn kantoortje. Zo voelde het tenminste, als een worsteling, alsof de smalle gang vol stond met fietsen en kinderwagens en kopieermachines waarlangs hij zich naar zijn werkplek moest worstelen, terwijl er nergens een fiets of een kinderwagen te zien was en er maar sprake was van één kopieermachine, die bovendien in een nis stond, zodat ze maar een klein beetje de gang in stak.

Hij trok de deur van zijn kantoortje open, zoals altijd met het gevoel dat hij in een amateurtoneelstuk speelde, omdat de deur zo dun was dat hij een beetje wapperde als je hem met enige kracht open- of dichttrok. Jonathan was met hem meegelopen en was al op de stoel voor bezoekers gaan zitten voordat Wildervanck achter zijn bureau had kunnen plaatsnemen. Die onbeleefde haast ergerde Wildervanck, maar hij zei er niets van. Ergens iets van zeggen was nutteloos, die conclusie had hij al vroeg in zijn werkzame leven getrokken. Het liefst had hij die tekst op een tegeltje geschreven, een flink dikke tegel, en er iemand de hersens mee ingeslagen.

‘Ik moet geld hebben,’ zei Jonathan, nog voordat Wildervanck hem had kunnen vragen wat hij deze keer op zijn lever had. De jongen had ook nog de deur open laten staan. Wildervanck kon nog net een hoekje van de kopieermachi-

ne zien. Bij zijn bovenbenen was zijn broek nog vochtig van de regen, met duim en wijsvinger van elke hand tilde hij de stof omhoog van zijn huid. Maar zo kon hij niet eeuwig blijven zitten. Hij liet de stof weer los en legde zijn handen op het bureau.

‘En ik moet wonen, en dingen hebben maar nu eerst geld, ik heb al drie weken niets gehad. Daar zou een mens toch *gek* van worden?!’

Van die laatste uitspraak keek Wildervanck op, dat klonk niet als de Jonathan die hij kende. ‘Geen geld,’ zei hij. ‘Dat is vaker gebeurd nietwaar?’ Hij startte zijn computer op en keek naar de kriebelige tekentjes die zich over zijn scherm bewogen, zoals elke keer als hij het ding aanzette; insecten op zoek naar iets eetbaars. Na een paar minuten kreeg hij een scherm waarmee hij iets kon beginnen. ‘Zullen we eens kijken?’ De vraag was niet bedoeld als uitnodiging om daadwerkelijk met z’n tweeën de aard van het probleem te achterhalen. Hij drukte wat toetsen in en keek fronsend naar wat hij zag, of beter, naar wat hij niet zag.

‘Het ziet ernaar uit dat je uit het systeem bent verdwenen.’ Het was niet voor het eerst. Soms vroeg hij zich af of de jongen dat niet zelf deed, wie weet was hij een ervaren computerinbreker die om wat voor redenen dan ook zichzelf steeds weer uitwiste, waarom ook niet, opeens kwam het Wildervanck aanlokkelijk voor, waarom zou hij niet eens proberen zichzelf uit te wissen? Omdat ik er geen verstand van heb, dacht hij berustend.

Hij leunde achterover en keek naar Jonathan, die naar het raam staaarde waarvan de onderste helft met half doorzichtige folie was beplakt. Aan de andere kant van het raam bevond zich een betegeld binnenplaatsje waar nooit iemand kwam.